

УДК 340.134

ПРОЄКТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ
У ЗВ'ЯЗКУ З ОНОВЛЕННЯМ (РЕКОДИФІКАЦІЄЮ) ПОЛОЖЕНЬ
КНИГИ ПЕРШОЇ»: ВІДПОВІДНІСТЬ ВИМОГАМ
ДО ЗМІСТУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА

Віталій Косович

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,*

e-mail: kosovych_v@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-6551-2686

Присвячено моніторингу Проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку з оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» (законопроект № 14056 від 21.09.2025 р.) – далі Проект. Критеріями оцінки якості цього законопроекту обрано вимоги та правила нормопроектної техніки. Як джерельну основу використано сам Проект, чинні нормативно-правові акти, науково-правові висновки експертів й представників вітчизняної цивілістики та інших галузей приватного права.

Проаналізовано Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX «Про правотворчу діяльність» і виокремлено ті засоби нормопроектної техніки, які використовуватимуться для експертування Проекту.

На основі проведеного юридико-технічного аналізу встановлено, що Проект загалом відповідає наступним вимогам нормопроектної техніки: відповідності складовим верховенства права та стандартам права ЄС, людиноорієнтованості, доцільності та обґрунтованості; логічним правилам (послідовність викладу тексту нормативно-правового акта, несуперечність, узгодженість, недопустимість дублювання). З'ясовано, що засоби формування змісту нормативно-правового акта: принципи права, правові конструкції, правові дефініції, правові презумпції, правові фікції та правові аксіоми в Проекті загалом використані належно. Розглянуто рівень дотримання у Проекті вимог щодо однозначності розуміння норм права (ясність, точність, доступність для розуміння та реалізації), передбачуваності (прогнозованості) результатів реалізації, відповідності нормативно-правовим актам вищої юридичної сили та узгодженості з нормативно-правовими актами рівної юридичної сили, уніфікованості вжитої термінології, охоплення всієї необхідної сфери дії.

Висловлено окремі пропозиції стосовно можливості удосконалення тексту Проекту в призмі нормопроектної техніки.

Ключові слова: рекодифікація Цивільного кодексу України, нормопроектна техніка, приватне право, експертування проекту нормативно-правового акта, принцип верховенства права.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2026.82.036>

Верховною Радою України 22.10.2025 р. прийнято за основу з продовженням строку підготовки Проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» (законопроект № 14056 від 21.09.2025 р.). Голова Верховної Ради Руслан Стефанчук наголосив, що після скасування Господарського кодексу ми разом із великою групою науковців і практиків напрацювали пропозиції для оновлення

Цивільного кодексу України, щоб зробити його справжнім «супермаркетом» правових можливостей для кожного українця [1].

Розробка проєкту нового цивільного закону викликала активну дискусію серед вітчизняних науковців та практиків¹. Формується доктринальне підґрунтя для оновлення цивільного права України. Тому дослідження наявних напрацювань наших народних депутатів щодо книги першої цивільного кодексу є актуальним та практично необхідним.

Концепція оновлення цивільного законодавства базується на працях визнаних українських вчених – А. Довгєрта, О. Кота, Н. Кузнєцової, Р. Майданика, Р. Стефанчука, Є. Харитонова та інших фахівців права, що стало основою змістовної досконалості запропонованих новацій. Проблематика рекодифікації Цивільного кодексу України стала предметом дослідження у монографіях, наукових статтях, тезах доповідей на конференціях. Водночас якість законопроекту, як відомо, обумовлюється і рівнем його відповідності правилам нормопроектної техніки. Тому вважаємо за доцільне провести юридико-технічний аналіз законопроекту № 14056 від 21.09.2025 р., створення якого є фактично початком оновлення Цивільного кодексу України.

З цією метою проаналізуємо Проєкт Закону «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» у призмі нормопроектної техніки.

Джерельною основою для формування оцінки щодо рівня використання у даному законопроекті юридико-технічного інструментарію слугуватиме також значний масив фундаментальних науково-правових висновків експертів й представників вітчизняної цивілістики та інших галузей приватного права.

Нагадаємо, що таке техніка нормопроектування. Відповідно до ст. 31 Закону України від 24 серпня 2023 р. № 3354-ІХ «Про правотворчу діяльність» [7] – це сукупність техніко-правових засобів, способів, прийомів та методів, за допомогою яких створюється проєкт нормативно-правового акта. На доктринальному рівні до інструментарію нормопроектної техніки, зокрема, відносять: загальні вимоги; логічні правила; засоби формування змісту – принципи права, правові конструкції, правові дефініції, правові презумпції, правові фікції та правові аксіоми; юридичну термінологію; правила структурування нормативно-правового акта; його реквізити. Закон України «Про правотворчу діяльність» містить окремий розділ п'ятий «Загальні засади техніки нормопроектування», в якому містяться норми, що закріплюють вимоги до структури нормативно-правового акта, його змісту, мови, стилю, реквізитів. Можемо констатувати, що перелік засобів нормопроектної техніки, запропонований на основі наявних наукових досліджень ширший аніж законодавчо формалізований. На нашу думку, для експертування новел до Цивільного кодексу України доцільно використовувати і доктринальні, і законодавчо окреслені правила нормопроектування. З огляду на обмежений обсяг цієї наукової публікації зосередимо увагу лише на такій складовій нормопроектної техніки, як *вимоги до змісту нормативно-правового акта*.

¹ На тлі підтримки та загалом позитивної оцінки науковців і практиків є й певні критичні застереження: «Проекти законів подані під виглядом «свроінтеграційних», але містять норми, які підривають природні права людини, руйнують інститут сім'ї, суспільну мораль, національні цінності та створюють умови для моральної й соціальної деградації суспільства» [11].

Рекодифікація Цивільного кодексу України є тривалим поступовим процесом. Сьогодні найбільш завершеною щодо оновлення є книга перша кодексу (законопроект № 14056 від 21.09.2025 р.) [8], (далі – законопроект). Тому оберемо саме її для юридико-технічного аналізу. З метою ілюстративності запропонованого матеріалу будемо коротко вказувати вимоги нормопроектної техніки та на її основі здійснювати оцінку досконалості цивільно-правових норм.

Загальні вимоги: відповідність складовим верховенства права та стандартам права ЄС, людиноорієнтованість, доцільність та обґрунтованість.

Пункт 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про правотворчу діяльність» встановлює, що правотворча діяльність в Україні здійснюється відповідно до принципів *верховенства права*, необхідності та обґрунтованості. Ці принципи мають знайти безпосередню реалізацію у проєктованих нормативно-правових актах. Практичний характер необхідності імплементації ідеалів верховенства права в нормативно-правових актах ілюструє активне використання даного принципу як аргументу для формування правових позицій Верховним Судом та Конституційним Судом України. Наприклад, Конституційний Суд України оперує принципом верховенства права як критерієм конституційності правових актів. Ст. 3 Законопроекту серед загальних засад приватного права принципу верховенства права не виділяє, хоча його складові опосередковано відображені в інших принципах (таких як: юридична рівність та недискримінація суб'єктів приватних відносин; судовий захист цивільного права та/або охоронюваного законом інтересу; справедливість, добросовісність, розумність – як основа для забезпечення прав людини, що є основним носієм цивільних прав та обов'язків) та інших статтях: ст. 4 окреслює принцип законності (Основа цивільного законодавства України становить Конституція України. Основним актом цивільного законодавства України є Цивільний кодекс України. Акти цивільного законодавства приймаються відповідно до Конституції України та цього Кодексу); ст. 16 визначає ідеологію захисту цивільних прав та/або охоронюваних законом інтересів судом.

У пояснювальній записці до Законопроекту наведено низку положень, що вказують на бажання його авторів *адаптувати цивільне законодавство України до стандартів європейського права*, зокрема права Європейського Союзу та Ради Європи. Наприклад, зазначено, що оновлення ЦК покликане забезпечити відповідність українського приватного права принципам справедливості, пропорційності, захисту слабкої сторони та іншим цінностям, визнаним у ЄС. Включення вказаних засад відповідає сучасним європейським тенденціям. Зокрема, принцип недискримінації і принцип пропорційності (який імпліцитно впливає зі справедливості) широко застосовуються у праві ЄС та практиці Європейського суду з прав людини. У ст. 256 подається оновлене визначення позовної давності, яке відображає сучасні тенденції європейського приватного права, забезпечуючи юридичну визначеність і прогнозованість цивільного обороту [6].

Одна з основних рис сучасного права його *соціальна орієнтованість*. Вітчизняне законодавство має бути засобом реалізації норми Основного Закону України – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Розробники Законопроекту вважають, що прийняття та реалізація зазначеного Закону матиме позитивні соціально-економічні наслідки. Для фізичних осіб законопроект означатиме кращий захист їхніх прав і свобод у повсякденному житті. Закріплення принципів недискримінації, справедливості, непорушності особистого життя на рівні кодексу

забезпечить кожній особі більш ефективні способи захисту у випадку порушень. Для бізнесу та інвесторів оновлений ЦК принесе більш прогнозоване та сприятливе середовище. Чіткість у правилах створення та діяльності компаній (нові норми про юридичних осіб) полегшить відкриття бізнесу, залучення партнерів, реструктуризацію підприємств [6].

На *доцільності та обґрунтованості* оновлення Цивільного кодексу України акцентують не тільки науковці та практики у численних публікаціях. Уже в самій преамбулі «цивільної конституції» зазначено, що це необхідно для сприяння інтеграції України до Європейського Союзу, відрядященні (дєрадянїзації) національного законодавства та адаптації приватного (цивільного) права до викликів майбутнього.

Логічні правила: послідовність викладу тексту нормативно-правового акта; несуперечність; узгодженість; недопустимість дублювання. Вказані правила, обґрунтовані на рівні наукових досліджень [3, с. 184–203], частково закріплені нормами Закону України «Про правотворчу діяльність» (п. 5 ч. 1 ст. 34). Констатуючи загалом високий рівень відповідності тексту Законопроекту цим правилам, не можна не звернути увагу на зауваження, висловлені в процесі його активного обговорення.

Закон України «Про правотворчу діяльність» визначає логічні правила як *правила спорідненості та логічної послідовності викладення норм права.* Ознайомлення з текстом Законопроекту показує на загалом належну реалізацію цих правил. До Законопроекту включено норми права, що стосуються приватних відносин (відповідно до ч. 1 ст. 1). Водночас, як відомо, правова доктрина в державах, що відносяться до континентальної правової системи і в основі системи права яких лежить поділ права на приватне й публічне, розглядає і сімейне, і трудове, і земельне право як галузі приватного права. Отож, на нашу думку, предмет правового регулювання Цивільного кодексу окреслено занадто широко. Законопроект містить главу 6 «Опіка і піклування», саме тоді як у Сімейному кодексі України є глава 19 «Опіка та піклування над дітьми».

Нормативно-правові приписи викладаються, зазвичай, послідовно та взаємоузгоджено з дотриманням причинно-наслідкових зв'язків. Можемо констатувати наявність певного логічного «ланцюжка»: Розділ I Основні положення (глава 1 «Джерела та загальні засади приватного права» (нормативна основа та засадничі підходи для юридичного регулювання цивільно-правових відносин) – глава 2 «Динаміка цивільних прав та обов'язків» (визначення юридичних фактів, що є основою для цивільно-правових відносин) – у главі 3 йдеться про захист прав та інтересів суб'єктів цивільно-правових відносин) – розділ II присвячений характеристиці суб'єктів цивільно-правових відносин – перелік об'єктів цивільно-правових відносин дається у розділі III – у розділі IV визначено правові форми, що слугують основою для набуття, зміни, зупинення, поновлення, припинення цивільних прав та обов'язків суб'єктів права – розділ V встановлює часові параметри для реалізації своїх прав та обов'язків суб'єктами цивільно-правових відносин.

Логічні правила передбачають, що загальні норми законопроекту мають бути концептуальною основою для спеціальних норм, а спеціальні норми не суперечити загальним положенням і не звужували їх зміст без належного обґрунтування. Прикладом реалізації цієї вимоги є конкретизація передбаченої п. 9 ч. 2 ст. 3 Законопроекту такої засади приватного права, як судовий захист цивільного права та/або охоронюваного законом інтересу у ст. 16 Законопроекту. У цій статті не

тільки закріплено право кожної особи звернутися до суду, а й визначено способи захисту судом її цивільного права та охоронюваного законом інтересу. Водночас, як зазначають експерти, окремі спеціальні положення, що деталізують правовий статус учасників цивільних відносин або механізми реалізації цивільних прав, можуть сприйматися як такі, що фактично обмежують або звужують зміст задекларованих принципів без чіткого нормативного пояснення. Це створює ризик внутрішньої неузгодженості між загальними та спеціальними нормами законопроекту. Так, в абзаці другому ч. I ст. 42 проекту ЦК України у переліку осіб, які можуть подати заяву про поновлення цивільної дієздатності, пропущено саму особу, визнану недієздатною [2].

Науковці акцентують на важливості дотримання при проектуванні нормативно-правових актів вимоги *несуперечності* правових норм одного чи різних нормативно-правових актів. Результатом недотримання цієї вимоги є юридичні колізії. У процесі первинного ознайомлення із проектом Закону № 14056 виявити колізії складно. Попри це, загальновідомого характеру набув приклад суперечності між змістом медіації як способу позасудового вирішення конфлікту відповідно до ст. 18-1 Законопроекту та відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України від 16.11.2021 р. № 1875-IX «Про медіацію». Норма Законопроекту встановлює, що медіатор може здійснити захист цивільних прав та/або охоронюваних законом інтересів особи шляхом проведення медіації як позасудової процедури врегулювання цивільного конфлікту (спору) *у випадках та в порядку, визначених законом та/або договором*. Натомість норма Закону визначає медіацію як позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої *сторони* за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Проектований нормативно-правовий припис передбачає можливість медіації, якщо це передбачено законом чи договором. Чинний нормативно-правовий припис пов'язує медіацію із волею сторін спору.

Змістовно близькою до вимоги несуперечності є вимога *узгодженості* нормативно-правових приписів. Правники звертають увагу на наявність окремих випадків неузгодженості норм Законопроекту з нормами інших нормативно-правових актів. Так, проблемою є брак точкових знань і неузгодженість положень кодексу і профільних законів – проблема з персональними даними, їх передачею, соціальними мережами вказує на необхідність узгодження термінологічного і понятійного апарату [10].

Однією з вимог нормопроектної техніки, результатом недотримання якої є конкуренція нормативно-правових приписів, є *недопущення дублювання норм права* в нормативно-правових актах. Дублювання норм у безпосередньо Законопроекті ми не виявили. Однак, видається, присутній певний елемент змістовного дублювання з нормою Сімейного кодексу України. Відповідно до ст. 58 Законопроекту «Опіка встановлюється над малолітніми дітьми, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, визнаних судом недієздатними». У ст. 59 зазначено, що «Піклування встановлюється над неповнолітніми дітьми, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена». Ст. 243 «Діти, над якими встановлюється опіка, піклування» Сімейного кодексу України містить аналогічні за змістом норми стосовно дітей: «Опіка, піклування встановлюється над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування. Опіка

встановлюється над дитиною, яка не досягла чотирнадцяти років, а піклування – над дитиною у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років».

Засоби формування змісту нормативно-правового акта: принципи права, правові конструкції, правові дефініції, правові презумпції, правові фікції та правові аксіоми.

Принципи цивільного права України визначені ст. 3 «Загальні засади приватного права» Законопроекту. Перевірка кожної із десяти груп засад приватного права на предмет підставності введення у текст проєкту, правильності формулювання та реальної наявної й потенційної праворегулятивної значущості є темою окремого дослідження. Тому зосередимося на декількох загальних моментах. Серед об'єктивних передумов використання принципів можна виділити наступні: чинний Цивільний кодекс України, що є предметом рекодифікації, містить ст. 3 Загальні засади цивільного законодавства; дані принципи є в основі стандартів міжнародного приватного права і використовуються у тій чи іншій формі у цивільних кодексах європейських держав; низка принципів має аксіоматичний характер для сфери приватно-правового регулювання, наприклад, свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом. Запропоновані в Законопроекті принципи можуть слугувати основою для тлумачення норм цивільного законодавства та інколи норм інших галузей приватного права, є засобом подолання прогалін під час застосування норм цивільного права (аналогія права). Текстуальний виклад принципів у Законопроекті відповідає формальним, зокрема, мовним вимогам.

Позитивно оцінюючи ідею розширення принципів цивільного права, не можна не підтримати і зауваження експертів щодо формулювання ч. 3 ст. 3 проєкту «перелік загальних засад, визначений частиною другою цієї статті, не є вичерпним». Постає питання: що це ще за принципи і де вони закріплені?

Одним із «древніх» засобів техніки нормопроекування є *правова конструкція*. На загальнотеоретичному рівні її як правове явище почали розглядати наприкінці XIX ст. (зокрема Рудольф фон Ієрінг у своїй праці «Юридична техніка»). Підсумовуючи доктринальні позиції, юридичну конструкцію можемо розглядати як нормативно закріплену модель системи типових структурованих правових явищ, що призначена для формування правових норм та визначення основних напрямів правового регулювання у певній галузі чи інституті права (у проєкції на Законопроект у приватному праві). Законопроект містить цілу низку юридичних конструкцій, наприклад: цивільна дієздатність фізичної особи (ст. 30), юридична особа (ст. 80), підприємницькі товариства (ст. 84), непідприємницькі товариства (ст. 85), повне товариство (ст. 119) та ін. Наведемо приклад «як працює» юридична конструкція. Конструкція дієздатності фізичної особи включає три невід'ємні складові: здатність фізичної особи набувати і здійснювати свої цивільні права, здатність створювати для себе юридичні обов'язки і їх виконувати, нести відповідальність за їх невиконання. Ця конструкція стає визначальною для наступних статей кодексу, наприклад ст. 31 та 32, в яких дані елементи конкретизуються стосовно малолітньої та неповнолітньої дитини.

Юридичні конструкції повинні використовуватись у тексті нормативно-правового акта за наявності певних підстав і з дотриманням формальних і змістовних вимог [3, с. 568–569]. Стосовно наведених конструкцій можемо загалом вести мову про відповідність. Аргументи на користь їх використання наступні: ці юридичні конструкції доктринально визнані та наявні у чинному Цивільному кодексі України; відображають ідеологічні підходи та стандарти приватного права щодо статусу суб'єкта права у приватних відносинах; є типізованими законо-

давчими моделями, які відображають структуровані правовідносини й будуть основою для інших нормативно-правових приписів. Конструкції відповідають вимогам повноти, узгодженості, простоти та змістовної визначеності, сталості, техніко-юридичної досконалості. Наприклад: повнота конструкції дієздатності фізичної особи проявляється у її здатності регулювати всі типові суспільні відносини, незважаючи на їх індивідуальні особливості; простота та змістова визначеність – у застосування тільки тих термінів, які безпосередньо позначають структурні елементи юридичної конструкції, текстуальне оформлення і змістове навантаження, яке не потребує тлумачення і не зумовлює різне розуміння під час реалізації і застосування.

Правові дефініції (визначення понять). Дефініція (визначення) терміна нормативно-правового акта – це розкриття змісту позначеного ним поняття шляхом виділення його основних ознак. Багато нормативно-правових актів уже на початку в перших статтях містять правовий глосарій – визначення понять, що використовуються у нормативно-правовому акті. Ілюстрацією цього може бути проєкт нового Кримінального кодексу України. Проєкт книги першої Цивільного кодексу України такої статті не містить. Автори законопроєкту, на нашу думку, обрали дещо не звиклий підхід до визначення цивільно-правових термінів – не через перелік ознак поняття, позначеного певним терміном, а через:

– встановлення необхідних характеристик суб'єктів, об'єктів, змісту відносин між суб'єктами тощо у сфері приватно-правового регулювання. Наприклад, ст. 24 Поняття фізичної особи: «Людина як суб'єкт приватних відносин вважається фізичною особою», ст. 241 Поняття дитини: «Юридичний статус дитини має фізична особа до досягнення нею повноліття незалежно від набуття нею або надання їй повної цивільної дієздатності»;

– перелік предметів, дій, явищ і таке інше, що охоплюються відповідними законодавчими термінами. Наприклад, ст. 177 встановлює, що об'єктами приватних відносин є будь-які блага, що мають особисту та/або майнову цінність, зокрема: 1) особисті блага; 2) речі та майно; 3) гроші, цінні папери та інші фінансові інструменти; 4) інформація; 5) цифрові речі; 6) результати інтелектуальної, зокрема творчої, діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності; 7) послуги, результати робіт.

Сьогодні на доктринальному рівні окреслено низку передумов для визначення термінів (понять) безпосередньо в нормативно-правових актах, наприклад: необхідність визначення таких термінів, як неточні, рідковживані, іноземного походження, формально не визначені, складні юридичні тощо. Аналізуючи правові дефініції у Законопроєкті, можна зробити висновок, що законодавчу інтерпретацію у переважній більшості отримують спеціально- правові терміни, що є юридично значущими для регулювання приватних відносин, наприклад терміни «фізична особа» та «юридична особа».

Назагал правові дефініції законопроєкту відповідають змістовним вимогам, що до них ставляться: у них відображені тільки суттєві ознаки узагальнених явищ, що мають правове значення; обсяг інтерпретації збігатися із поняттям, що визначається; визначення не є заперечувальними; визначення не суперечать їх звичайному значенню; у визначеннях не використовуються оціночні поняття; формулювання визначень, зазвичай, є короткими. Певне застереження стосовно дотримання таких вимог викликає визначення терміна «цифрова річ» у ч. 1 ст. 177-5: «Цифровою річчю є благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність». У ч. 2 цієї статті наводить невичерпний

перелік цифрових речей: 1) віртуальні активи, зокрема токени; 2) цифровий контент, бази даних, зображення, зокрема 3D-моделі; 3) доменні імена та облікові записи в цифрових системах; 4) інші об'єкти, що відповідають вимогам частини першої цієї статті. На нашу думку, в цьому визначенні має місце недотримання двох вимог:

– визначення не мають містити термінів, які визначаються. Цифрова річ ... у цифровому середовищі;

– недопустимість визначення невідомого через невідоме. Використаний для інтерпретації терміна «цифрова річ», термін «цифрове середовище» сам потребує роз'яснення задля уніфікованого застосування цієї статті. Перелік цифрових речей відповідно до ч. 2 не формалізує нормативно-правовий припис.

Ст. 34 Закону України «Про правотворчу діяльність» конкретизує змістовні вимоги. Спроектуємо їх на норми кодексу.

Однозначність розуміння норм права (ясність, точність, доступність для розуміння та реалізації). Насамперед необхідно зауважити, що зазначені вимоги самі, на нашу думку, мають не до кінця формально визначений характер. Наприклад вимога «ясність». Постає питання: ясність для кого – правника чи пересічного громадянина, який не має юридичної освіти? Мова законопроекту, який увібрав усі позитиви чинного Цивільного кодексу, видається загалом доступною для широкого загалу. Водночас певні незручності у сприйнятті змісту правових норм можуть викликати використані в них іншомовні терміни (словосполучення). Наприклад, ч. 2 ст. 13 «Межі здійснення цивільних прав» встановлює, що особа повинна здійснювати свої цивільні права добросовісно та у спосіб, що не суперечить її попереднім заявам або поведінці (*venire contra factum proprium*), що в перекладі «суперечити власним вчинкам». У тлумачному словнику української мови зазначено, що поведінка – це сукупність дій і вчинків, спосіб життя [5]. Отож іншомовний синонім має дещо вужче змістовне наповнення. Відповідно до ч. 4 ст. 26 «Обсяг цивільної правоздатності фізичної особи» – фізична особа здатна мати інші цивільні права, що не визначені Конституцією України, цим Кодексом та/або іншим законом, якщо вони не суперечать закону та узгоджуються із доброзвичайністю (*boni mores*) у перекладі «гарні манери». Термін «доброзвичайність» (вочевидь, синонім до терміна «добросовісність») є формально не визначеним. Те ж саме термін «гарні манери». Має доповнення оціночного терміна оціночним, що не сприяє його уніфікованому розумінню та застосуванню на практиці. Такі ж застереження висловлюють експерти Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України: «використання у проекті поняття «доброзвичайність» (*boni mores*) (ст.ст. 15, 26, 103, 2011 проекту тощо) без визначення його змісту не узгоджується з принципом правової визначеності. Аналогічне зауваження стосується також використання у проекті поняття «зняття корпоративної вуалі» (нова ст. 1162 ЦК) без його визначення. Окрім того, в цій статті є незрозумілим, як саме має встановлюватися здійснення прямого або опосередкованого вирішального впливу на діяльність товариства, а також, що означає «принцип обмеженої відповідальності», яким зобов'язаний керуватися суд під час вирішення питання про зняття корпоративної вуалі. В проекті (пункт 4 ч. 2 ст. 961, пункт 5 ч. 3 ст. 116) використовується поняття «ліквідаційна квота» без визначення його змісту» [4].

Передбачуваність (прогнозованість) результатів реалізації. Багато визнаних представників цивілістичної науки у своїх працях акцентували на необхідності оновлення Цивільного кодексу України, вказуючи на очікувану позитивну

значущість рекодифікації вітчизняного цивільного законодавства. Так, Н. С. Кузнецова зазначає, що реалізація запропонованої Концепції, яка базується на ідеї «м'якої рекодифікації», дозволить, з одного боку, зберегти усі надбання та досягнення чинного ЦК України, а з іншого – адаптувати його до реалій сьогодення, зокрема продиктованих сучасними європейськими підходами та рівнем цивільного та ділового обороту, який характеризується діджиталізацією усіх процесів у суспільстві, глибоким проникненням новітніх технологій у підприємницьку діяльність, пріоритетним застосуванням положень ЄКПЛ та інших міжнародних актів у сфері прав людини, підтриманням міжнародних ініціатив щодо розвитку інформаційного суспільства, свідомого застосування автоматизованих роботів і штучного інтелекту, репродуктивних технологій і генної інженерії, підвищенням ролі диспозитивності в договірному регулюванні [9, с. 682]. Опіраючись на оцінки фахівців можемо стверджувати про відповідність законопроекту вказаній юридико-технічній вимозі.

Відповідність нормативно-правовим актам вищої юридичної сили та узгодженість з нормативно-правовими актами рівної юридичної сили. Питання узгодженості законопроекту з іншими нормативно-правовими актами ми розглядали вище. Тому звернемо увагу на вимогу відповідності нормативно-правовим актам вищої юридичної сили, в нашому випадку Конституції України. Ст. 8 Основного закону встановлює, що закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і мають відповідати їй. Певні оцінки щодо такої відповідності можемо знайти в експертних висновках. Так, у висновку Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України звернено увагу на необхідність узгодження п. 4 ч. 2 ст. 3 проекту, згідно з яким до загальних засад приватного права належить «неприпустимість свавільного втручання у сферу приватного та сімейного життя людини», з термінологією ст. 32 Конституції України, згідно з якою ніхто не може зазнавати втручання у його особисте і сімейне життя, окрім випадків, передбачених Конституцією України. Відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 42 законопроекту «Заява про поновлення цивільної дієздатності фізичної особи може бути подана опікуном, органом опіки та піклування, прокурором, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини». Положення щодо подання заяви про поновлення цивільної дієздатності фізичної особи прокурором викладено без урахування положень ст. 131-1 Конституції України, відповідно до якої прокуратура здійснює такі функції, як: 1) підтримання публічного обвинувачення у суді; 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [4].

Уніфікованість вжитої термінології. Відповідно до ч. 1 ст. 34 Закону України «Про правотворчу діяльність» норми права, що містяться у нормативно-правовому акті, мають відповідати вимозі уніфікованості вжитої в них термінології. У ч. 2 цієї статті міститься роз'яснення поняття «уніфікованість». По суті, це дублювання п. 4 ч. 1 ст. 34 у якій закріплено, що терміни та поняття, що вживаються у нормативно-правовому акті, мають бути уніфіковані впродовж усього його тексту (без використання синонімів та словосполучень, що мають подібне лексичне значення), зокрема: 1) однакові слова чи словосполучення мають вживатися для позначення однакових термінів і понять та узгоджуватися з термінологією, що вживається в інших нормативно-правових актах, що регулюють відповідну сферу суспільних

відносин; 2) для різних термінів та понять мають вживатися різні слова чи словосполучення. За оцінками фахівців вимога стосовно уніфікованості термінології у Законопроекті виконується не завжди. Звернуто увагу на позначення єдиного поняття нетотожними термінами у різних статтях Законопроекту: ч. 3 ст. 29 «батьків (усиновлювачів) (далі – батьки)», ч. 2 ст. 32 «батьків», ч. 1 ст. 76 «батькам або усиновлювачам».

Охоплювати всю необхідну сферу його дії. Вимога означає, що законопроект має регулювати всі ключові види суспільних відносин, які належать до його предмета, не створювати штучних прогалів і бути узгодженим із суміжним регулюванням. Якщо зіставляти ч. 1 ст. 1 «Відносини, що регулюються цивільним законодавством» чинного Цивільного кодексу України з ч. 1 ст. 1 «Сфера дії Цивільного кодексу України та інших джерел приватного права» Законопроекту, то можна зауважити, що сфера правового впливу проєктованого цивільного закону ширша. Вочевидь, це обумовлюється тим, що предмет регулювання «приватні відносини» багатогранніший аніж предмет регулювання «особисті немайнові та майнові відносини». Нормативно-правові приписи книги першої Законопроекту загалом «реалізують покладене на них завдання» – визначити механізм регулювання Цивільним кодексом приватних відносин. Водночас експерти висловлюють певні зауваження стосовно повноти охоплення оновленими цивільними нормами спектру питань у сфері приватних відносин. У частині положень проєкту цивільні відносини фактично ототожнюються з приватними. Проте такий підхід виглядає дискусійним, оскільки приватне право, зазвичай, розуміється як система правових норм не лише цивільного (хоча воно і є ядром приватного права), а й деяких інших галузей права та їх інститутів (наприклад, трудового, земельного тощо). У зв'язку з цим, поширення на регулювання зазначених відносин положень цивільного законодавства створює ризики правового хаосу в їх регулюванні внаслідок можливості одночасного застосування до регулювання відповідних суспільних відносин положень і цивільного, і галузевого законодавства [4]. На це ми уже звертали увагу, розглядаючи логічність викладу положень Законопроекту.

Висновок. Прийняття Верховною Радою України за основу з продовженням строку підготовки Проєкту Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку з оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» (законопроект № 14056 від 21.09.2025 р.) є вагомим кроком на шляху рекодифікації цивільного законодавства України. Цей законопроект став предметом активного обговорення вітчизняних науковців і практиків. Експерти констатують його досконалість, висловлюючи окремі зауваження.

Одним із визначальних критеріїв оцінки якості проєкту книги першої Цивільного кодексу України є його відповідність вимогам нормопроектної техніки. За результатами проведеного нами техніко-юридичного аналізу можемо зробити висновок, що законопроект загалом відповідає доктринально окресленим та формально визначеним Законом України «Про правотворчу діяльність» вимогам, що ставляться до змісту нормативно-правових актів, зокрема: загальним (відповідності складовим верховенства права та стандартам права ЄС, людиноорієнтованості, доцільності та обґрунтованості); логічним (послідовності викладу тексту нормативно-правового акта, несуперечності, узгодженості, недопустимості дублювання); однозначності розуміння норм права (ясності, точності, доступності для розуміння та реалізації); передбачуваності (прогнозованості) результатів реалізації; відповідності нормативно-правовим актам вищої юридичної сили; уніфікованості вжитої термінології; охоплення необхідної сфери дії закону. Розробники законопроекту

також використали і такі засоби нормопроектної техніки, як: принципи права, правові конструкції, правові дефініції.

Висловлені нами зауваження стосовно дотримання певних вимог та правил нормопроекування, щодо використання окремих засобів нормопроектної техніки в Законопроекті можуть слугувати підґрунтям для його вдосконалення.

Список використаних джерел

- 1 Велике оновлення Цивільного кодексу : законопроекти № 14056 та № 14057. URL: <https://7eminar.ua/news/12546-velike-onovlennya-civilnogo-kodeksu-zakonoprojekti-14056-ta-14057>.
- 2 Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку з оновленням (рекодифікацією) положень книги першої : Інформаційна довідка щодо проекту Закону України (реєстр. № 14056 від 21.09.2025). URL: <https://itd.rada.gov.ua/c86307f7-675a-4abb-bf90-735cba102c1a>.
- 3 Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти : монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. 576 с.
- 4 Науково-експертний висновок Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/35792689-9899-4598-80a4-b546836>.
- 5 ПОВЕДІНКА – тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=поведінка>.
- 6 Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку з оновленням (рекодифікацією) положень книги першої : Пояснювальна записка до проекту Закону України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57356>.
- 7 Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.
- 8 Проект Закону України Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої : Проект Закону України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57356>.
- 9 Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу : монографія / за заг. ред. Н. С. Кузнецової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 690 с.
- 10 Рекодифікація Цивільного кодексу: зрада, перемога чи «не все так однозначно»? – Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/rekodyfikatsiya-tsyvilnogo-kodeksu/>.
- 11 Спроба зламати фундаментальні основи взаємодії людей: загрози рекодифікації Цивільного кодексу України. URL: <https://vsirazom.ua/cabinet/sproba-zlamaty-fundamentalni-osnovy-vzaiemodii-liudey-zahrozy-rekodyfikatsii-tsyvilnoho-kodeksu-ukrainy/>.

References

- 1 *Velyke onovlennia Tsyvilnoho kodeksu : zakonoproiekty №14056 ta №14057*. Retrieved from <https://7eminar.ua/news/12546-velike-onovlennya-civilnogo-kodeksu-zakonoprojekti-14056-ta-14057>.
- 2 *Pro vnesennia zmin do Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy u zviazku z onovlenniam (rekodyfikatsiieiu) polozhen knyhy pershoi : Informatsiina dovidka shchodo projektu Zakonu Ukrainy (reiestr. № 14056 vid 21.09.2025)*. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/c86307f7-675a-4abb-bf90-735cba102c1a>.
- 3 Kosovych, V. M. (2015). *Udoskonalennia normatyvno-pravovykh aktiv Ukrainy: tekhnolohichni aspekty : monohrafiia*. Lviv : Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka.

- 4 *Naukovo-ekspertnyi vysnovok Holovnoho naukovo-ekspertnoho upravlinnia aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy*. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/35792689-9899-4598-80a4-b5d06b546836>.
- 5 *POVEDINKA – tlumachennia, orfohrafia, novyi pravopys onlain*. Retrieved from <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=povedinka>.
- 6 *Pro vnesennia zmin do Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy u zviazku z onovlenniam (rekodyfikatsiieiu) polozhen knyhy pershoi : Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy*. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57356>.
- 7 *Pro pravotvorchu diialnist : Zakon Ukrainy vid 24 serpnia 2023 r. № 3354-IKh*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.
- 8 *Pro vnesennia zmin do Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy u zviazku iz onovlenniam (rekodyfikatsiieiu) polozhen knyhy pershoi : Proekt Zakonu Ukrainy*. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57356>.
- 9 *Rekodyfikatsiia tsyvilnoho zakonodavstva Ukrainy: vyklyky chasu : monohrafia / za zah. red. N. S. Kuznietsovoi*. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2021.
- 10 *Rekodyfikatsiia Tsyvilnoho kodeksu: zrada, peremoha chy «ne vso tak odnoznachno»? – Tsentr demokratii ta verkhovenstva prava*. Retrieved from <https://cedem.org.ua/analytics/rekodyfikatsiia-tsyvilnoho-kodeksu/>.
- 11 *Sproba zlamaty fundamentalni osnovy vzaiemodii liudei: zahrozy rekodyfikatsii Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy*. Retrieved from <https://vsirazom.ua/cabinet/sproba-zlamaty-fundamentalni-osnovy-vzaiemodii-liudey-zahrozy-rekodyfikatsii-tsyvilnoho-kodeksu-ukrainy/>.

**DRAFT LAW OF UKRAINE “ON AMENDMENTS
TO THE CIVIL CODE OF UKRAINE IN CONNECTION WITH
THE UPDATE (RECODIFICATION) OF THE PROVISIONS
OF BOOK ONE”: COMPLIANCE WITH THE REQUIREMENTS
FOR THE CONTENT OF A NORMATIVE LEGAL ACT**

Vitaliy Kosovych

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska str. 1, Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: kosovych_v@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6551-2686*

The article is devoted to monitoring the draft Law of Ukraine “On Amendments to the Civil Code of Ukraine in Connection with the Update (Recodification) of the Provisions of Book One” (Draft Law No. 14056 of 21 September 2025) – hereinafter referred to as the Draft. The requirements and rules of legislative drafting technique are selected as the criteria for assessing the quality of this draft law. The source base includes the Draft itself, current normative legal acts, as well as scholarly legal opinions of experts and representatives of Ukrainian civil law scholarship and other branches of private law. For the expert assessment of the proposed amendments to the Civil Code of Ukraine, both doctrinal approaches and legislatively established rules of legislative drafting are applied. Due to the limited scope of this scholarly publication, attention is focused only on one component of legislative drafting technique, namely the requirements for the content of a normative legal act. For the purposes of clarity and practical relevance of the academic research, the following method is employed: the requirements of legislative drafting technique are briefly outlined, and on this basis, an assessment of the quality of the civil law provisions is carried out.

Based on the conducted legal-technical analysis, it is established that the Draft generally complies with the following requirements of legislative drafting technique: consistency with the

components of the rule of law and the standards of EU law; a human-centred approach; expediency and substantiation; logical rules (including the coherence and sequence of the presentation of the text of the normative legal act, internal consistency, coordination, and the inadmissibility of duplication). For example, Article 3 of the Draft does not single out the principle of the rule of law among the general principles of private law, although its elements are indirectly reflected in other principles (such as the legal equality and non-discrimination of subjects of private relations; judicial protection of a civil right and/or a legally protected interest; fairness, good faith, and reasonableness) as well as in other provisions: Article 4 outlines the principle of legality; Article 16 defines the conceptual framework for judicial protection of civil rights and/or legally protected interests.

It is found that the means used to shape the content of a normative legal act, namely principles of law, legal constructions, legal definitions, legal presumptions, legal fictions, and legal axioms, are, in general, properly applied in the Draft. For instance, attention is drawn to the fact that, in the overwhelming majority of cases, legislative interpretation is provided for special legal terms that are legally significant for the regulation of private relations.

The level of compliance in the Draft with the requirements concerning the unambiguous understanding of legal norms (clarity, precision, accessibility for comprehension and implementation), the predictability (foreseeability) of the results of their application, conformity with normative legal acts of higher legal force, and consistency with normative legal acts of equal legal force, as well as the uniformity of the terminology used and the coverage of the entire necessary scope of regulation, has been examined.

Certain proposals are put forward regarding possible improvements to the text of the Draft from the perspective of legislative drafting technique. For example, comments concern the definition of the term “digital thing” in Part 1 of Article 177-5, as well as *the use in the Draft of the concept “good morals” (boni mores) (Articles 15, 26, 103, etc.)*.

Key words: recodification of the Civil Code of Ukraine, legislative drafting technique, private law, expert assessment of a draft normative legal act, principle of the rule of law.

*Стаття: надійшла до редакції 31.03.2026
прийнята до друку 16.04.2026*